

**OCJENA KVALITETA, VREDNOVANJE I AKREDITACIJA
VISOKOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI**

**QUALITY CONTROL, EVALUATION AND ACCREDITATION
IN HIGHER EDUCATION IN MONTENEGRO**

**Prof. Dr Vesna Karadžić, Prof. Dr Svetlana Rakočević, Prof. Dr Nevenka Glišević,
Ekonomski fakultet
Ulica Jovana Tomasevica 37, Podgorica, Crna Gora**

REZIME

U tradicionalnim oblicima obrazovanja, usvojena znanja brzo zastarijevaju. Zato je neophodno da se kroz tekuću reformu obrazovanja podigne kvalitet svih akademskih aktivnosti univerziteta. Integralno povećanje kvaliteta svih univerzitetskih aktivnosti (nastava, istraživanje, menadžment) je kompleksan zadatak od velikog značaja. Istovremeno, brze promjene na svjetskom tržištu znanja i nagli razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija determinišu novi profil tehnologija obrazovanja.

U ovom radu analizira se problem obezbjeđenja integralnog sistema kvaliteta, vrednovanja i akreditacije univerziteta u Crnoj Gori.

Ključne riječi: kvalitet, vrednovanje, akreditacija, visokoobrazovanje

SUMMARY

In traditional forms of education the acquired knowledge become old-fashioned in a short time. That is why it is important to raise the quality of all academic activities through the ongoing of the university. Integral increase of the quality of all university activities (teaching, research, management) is a complex task of great importance. In the same time, rapid changes at the global market of education as well as the rapid development of IT technologies determine new profile of the technology of education.

In this paper the problem of quality assurance, evaluation and accreditation of the universities in Montenegro has been analyzed.

Key words: quality, evaluation, accreditation, high education

1. UVOD

Savremene trendove u visokom obrazovanju karakteriše povećanje studentske populacije. To nameće ozbiljne zadatke pred univerzitete i njihove osnivače sa stanovišta potrebe da se poveća obim upisa na univerzitet ali uz očuvanje kvaliteta nastave i efikasnog završetka studija. Na jednoj strani, veći broj visokoškolskih ustanova doprinosi podizanju opšteg nivoa obrazovanja stanovništva, pa time i ekonomskom i ukupnom razvoju društva. Na drugoj

strani, zaoštava se pitanje kvaliteta diplomiranih studenata, tj. znanja i vještina koja stiču na univerzitetu.

Reforma visokog obrazovanja, kako je definisana Bolonjskom deklaracijom, podrazumijeva dramatično povećanje broja studenata, uvođenje novih metoda u nastavi i stvaranje evropske mobilnosti studenata i nastavnika. Osnovno pitanje koje se postavlja je da li se u svijetlu ovakvih promjena može zadržati kvalitet obrazovanja? Zbog toga je i opravdana težnja da se uspostavi, primjenjuje i stalno unapređuje sistem kvaliteta u visokom obrazovanju. Paralelno sa tim razvijaju se i mehanizmi akreditacije, odnosno mehanizmi koji garantuju povjerenje u doslednost, efikasnost i efektivnost uspostavljenog sistema kvaliteta.

2. UNIVERZITET I KVALITET

Kvalitet je najčešće korišćena riječ u svim diskusijama o visokom školstvu. Uprkos tome, sam pojam kvaliteta ostaje nedovoljno definisan i gotovo uvijek se upotrijebljava u onom smislu u kome može da posluži za promociju određene ideje. Polazeći od pretpostavke da način na koji se definiše kvalitet bitno utiče na metod ocjene kvaliteta, u oblasti visokog obrazovanja pojam kvaliteta se najčešće definiše na sledeće načine:

- **kvalitet kao mjera vrijednosti.** Ovo je tradicionalno shvatanje kvaliteta u akademskoj zajednici koja kao cilj postavlja težnju da se bude najbolji u odnosu na neki postavljeni kriterijum. Polazna pretpostavka je da je ostvarivanje kvaliteta centralni zadatak akademske zajednice koja najbolje može sama da ocijeni šta u nekom trenutku predstavlja maksimum kvaliteta. Na taj način naglašava se odgovornost akademske zajednice u korišćenju institucionalne autonomije i akademskih sloboda. Osnovni nedostatak ove koncepcije kvaliteta predstavlja teškoća da se on objektivizuje.

- **kvalitet kao mjera prilagođavanja cilju.** Ovdje se polazi od ideje da pojam kvaliteta pojedinog programa studija zavisi od krajnjeg cilja koji imaju polaznici programa. Ovako shvaćen pojam kvaliteta polazi od potreba korisnika, pri čemu se mora imati na umu da je i sam pojam korisnika teško definisati. Studenti, poslodavci, akademska zajednica, državni organi kao predstavnici društva - svi oni se pojavljuju kao korisnici sa ne baš uvijek jednako shvaćenim potrebama. Zato se kod ovako formulisanog pojma kvaliteta vrednovanje zasniva prije svega na procjeni relevantnosti iskazanih potreba.

- **kvalitet kao mjera dostizanja praga.** Pretpostavlja se postojanje izvjesnih normi i kriterijuma-standarda koji predstavljaju prag kvaliteta tako da se sve institucije koje zadovoljavaju postavljeni prag označavaju kao "kvalitetne visokoškolske institucije". Nesumnjiva prednost ovakvog pristupa jeste da je o objektivian, jednostavno provjerljiv i jednoobrazan u odnosu na cijeli sistem visokoškolskog obrazovanja. Osnovni nedostatak se ogleda u statičnosti postavljenih normi koje se teško mijenjaju i prilagođavaju u odnosu na promijenjene uslove. Otuda standardi gotovo uvijek zaostaju za potrebama, tako da visokoškolske ustanove nijesu stimulisane da se prilagode novim okolnostima, uključue nova saznanja u pojedinim oblastima, odnosno da povećaju svoj kvalitet.

U najvećem broju evropskih sistema visokog obrazovanja prag kvaliteta se definiše preko minimalnih standarda koji obuhvataju opštu definiciju željenog znanja i vještina koje diplomirani stručnjak treba da ima. Sve institucije koje zadovoljavaju minimalni standard stiču pravo da postanu visokoškolske institucije. Međutim od njih se očekuje da definišu i svoje dodatne ciljeve i da povećavaju svoj kvalitet ostvarivanjem tih ciljeva.

U posljednje vrijeme sve više se koristi kriterijum koji predstavlja razrađenu verziju koncepta kvaliteta kao mjere prilagođavanja cilju:

- kvalitet u visokom obrazovanju mora biti definisan u svijetlu specifičnih ciljeva
 - ciljevi moraju biti prilagođeni sistemu visokog obrazovanja
 - različite kategorije korisnika imaju legitimno pravo na različito definisanje ciljeva;
- težnja akademske zajednice da se ostvare najviše akademske vrijednosti jedan je od dozvoljenih ciljeva
- kao osnovni korisnik visokog obrazovanja studenti su izuzetno važni korisnici
 - sa povećanjem masovnosti visokog obrazovanja potrebe studenata sve su više diverzifikovane pa se "cilj" najadekvatnije može definisati na nivou individualne visokoškolske ustanove, fakulteta ili programa studija, vodeći pri tome računa i o nacionalnim interesima.

Brze promjene na svjetskom tržištu znanja i nagli razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija determinišu novi profil tehnologija obrazovanja. Obezbeđenje integralnog sistema kvaliteta obuhvata institucije u svim aspektima njihovih aktivnosti (nastava, istraživanje, finansijske procedure i administrativne aktivnosti).

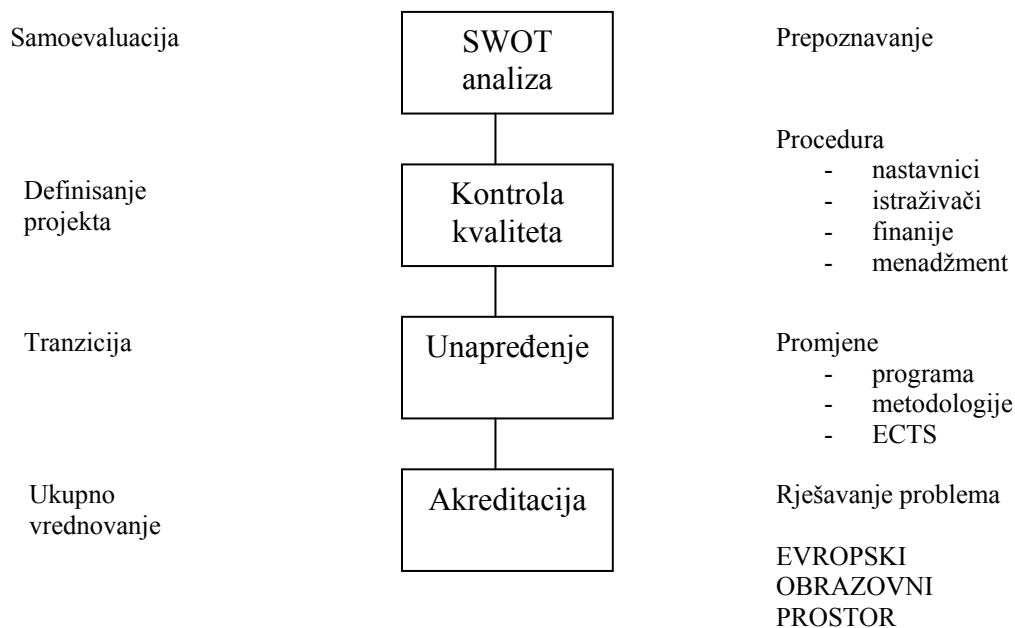
3. VREDNOVANJE I AKREDITACIJA

Vrednovanje institucije predstavlja svaki postupak koji dovodi do ocjene kvaliteta i/ili preporuku za dalje usavršavanje. Akreditacija je jedna od mogućih odluka koje se donose na osnovu rezultata vrednovanja. Vrednovanje i akreditacija su komplementarne mjere u sistemu obezbjeđivanja kvaliteta.

Prije sprovođenja vrednovanja neophodno je jasno precizirati ciljeve, vrste, obim, granice, troškove, metode vrednovanja, smjernice i dokumentaciju za vrednovanje. Glavni ciljevi vrednovanja mogu biti povećanje kvaliteta i nadzor. Postoje dvije osnovne vrste vrednovanja: institucionalno i programsko. Vrednovanje ima internu i eksternu dimenziju (samovrednovanje i spoljno vrednovanje) koje predstavljaju dva kamena temeljca svake uspješne procedure vrednovanja u visokom obrazovanju.

Put od interne evaluacije do međunarodne akreditacije univerzitet i fakulteti realizuju kroz nekoliko faza (slika 1) [6].

Danas su u većini zapadnoevropskih zemalja formirane nezavisne agencije za vrednovanje, čiji je osnovni cilj da doprinesu poboljšanju kvaliteta obrazovnih programa. Za razliku od toga, u istočnoevropskim zemljama ove agencije se bave vrednovanjem sa ciljem da se na bazi dobijenih rezultata donese i odluka o akreditaciji. Osnovni uzrok ove razlike leži u želji da se na neki način uspostavi kontrola nad formiranjem velikog broja privatnih visokoškolskih ustanova koje su formirane poslije promjene režima u ovim zemljama. U želji da se metode evaluacije i akreditacije objedine na nivou Evrope, uspostavljena je mreža ovih agencija ENQA (European Network of Quality Assurance Agencies).

Slika 1. Faze na putu od evaluacije do međunarodne akreditacije

Na osnovu pregleda prakse akreditacije u zemljama članicama ENQA-a, CEE mreže i SAD zaključuje se da se jasno mogu razlikovati tri tipa tijela za akreditaciju:

1. Potpuno nezavisna agencija, samostalno finansirana i odgovorna samo parlamentu ili vrhovnom sudu zemlje
2. Poluzavisna agencija, finansirana od parlamenta (odnosno vlade) sa savjetodavnom ulogom vladi pri čemu odgovarajuće ministarstvo ima odlučujuću riječ pri donošenju odluke o davanju dozvole za rad visokoobrazovnoj ustanovi ili pri odobrenju nastavnog programa
3. Potpuno zavisna agencija, finansirana od vlade ili odgovarajućeg ministarstva koje je imenuje i odlučuje o njenom radu a takođe donosi akreditacione odluke.

4. REFORMA VISOKOG OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI

Reforma visokoobrazovnog sistema u Crnoj Gori počela je 2003. godine pristupanjem Crne Gore Bolonjskom procesu na Ministarskoj konferenciji u Berlinu. Nakon sticanja državne nezavisnosti Crna Gora je kao nezavisna država ponovo prihvaćena kao zemlja potpisnica Bolonjske Deklaracije na Ministarskoj konferenciji u Londonu maja 2007. godine.

Skupština Crne Gore usvojila je novi Zakon o visokom obrazovanju septembra 2003 godine. Zakonom se sistem visokog obrazovanja u Crnoj Gori uređuje u skladu sa principima Bolonjske Deklaracije.

U skladu sa Zakonom, za unapređenje sistema visokog obrazovanja, Vlada imenuje Savjet za visoko obrazovanje, koji analizira stanje u visokom obrazovanju u Crnoj Gori, daje stručne predloge Vladi i, u tom cilju, ima posebna ovlaštenja da utvrđuje mjerila za ocjenjivanje studijskih programa sa stanovišta njihove usklađenosti sa profesionalnim potrebama i

međunarodne uporedivosti, preuzima periodične kontrole kvaliteta ustanova visokog obrazovanja i izdaje certifikate o akreditaciji visokoobrazovnih ustanova i studijskih programa.

Članom 31 Zakona propisano je da Savjet imenuje komisije za eksternu ocjenu kvaliteta u čiji sastav mogu biti uključeni i strani eksperti.

Postupak akreditacije je novi mehanizam za ocjenu rada visokoobrazovnih institucija u EHEA, a pri tome je odlična mogućnost da se identifikuju dobre strane u funkcionisanju institucije, njene slabosti, dopuni metodologija i instrumenti za praćenje obezbjeđenja sistema kvaliteta i sveukupnog napretka ustanove.

Certifikat o početnoj akreditaciji izdaje se na period od tri godine. Ustanova, odnosno studijski program podliježu postupku reakreditacije u periodu od najviše pet godina.

Postupak reakreditacije sproveden je prvi put u visokoobrazovnom sistemu u Crnoj Gori u postupku reakreditacije Univerziteta Crne Gore. Postupak reakreditacije Univerziteta Crne Gore predstavlja izvanredno iskustvo za visoko obrazovanje Crne Gore, koje je omogućilo da se sistem suoči sa svojim mogućnostima, odgovornošću i novim tendencijama, koje nameće proces globalizacije, ekonomski razvojni trendovi, EU, regulativa i preporuke u okviru EHEA.

Proces evaluacije izvedene u postupku reakreditacije Univerziteta Crne Gore i njegovih studijskih programa jasno je pokazao da je sistem visokog obrazovanja u Crnoj Gori daleko odmakao na putu prilagođavanja EU odovima. Takođe se pokazalo da je važeća legislativa (Zakon o visokom obrazovanju i donešeni podzakonski akti) dobra i u velikoj saglasnosti sa EU dogovorima u ovoj oblasti.

Interna evaluacija institucija visokog obrazovanja sprovodi se u skladu sa Pravilnikom o reakreditaciji ustanova visokog obrazovanja i studijskih programa, koji je Savjet za visoko obrazovanje usvojio 15. februara 2007. godine. Svaka univerzitetska jedinica sprovodi internu evaluaciju i izvještaj o tome dostavlja Upravnom odboru univerziteta koji nakon razmatranja i usvajanja izvještaj dostavlja Savjetu za visoko obrazovanje. Savjet formira komisiju za eksternu evaluaciju čiji članovi mogu biti i strani eksperti. U Crnoj Gori su sprovedene eksterne evaluacije za dva univerziteta i dva pojedinačna fakulteta.

5. ZAKLJUČAK

U tradicionalnim oblicima obrazovanja, znanja brzo zastarijevaju. Zato je neophodno da se stalno povećava kvalitet svih akademskih aktivnosti univerziteta primjenom novih informaciono-komunikacionih tehnologija u obrazovanju. Na Univerzitetu Crne Gore je prepoznat značaj sveopšteg nastojanja za uspostavljanje kvaliteta u raznim oblastima pa i u oblasti visokog obrazovanja. Zato su pokrenute mjere u pravcu definisanja koncepta kvaliteta i implementacije sistema kvaliteta u skladu sa evropskim preporukama i standardima. Svaki univerzitet i njegovi fakulteti moraju biti odgovorni za kvalitet svih svojih aktivnosti.

Nastavni planovi i programi moraju biti usaglašeni sa evropskim standardima a usvojeni sistem kredita (ECTS sistem) će olakšati mobilnost studenata i modeliranje sopstvenog profila stručnosti.

Interakcija “profesor-student” je jedan od preduslova za uspješno studiranja ali i zadatak Vladi da riješi problem trenutno lošeg položaja univerziteta.

6. REFERENCE

- [1] Vujović A, Krivokapić Z.: Kvalitet u visokom obrazovanju, Poslovna politika.com
- [2] Juranić I., Spasić Ž., i drugi: Olakšavanje upisa, skraćivanje školovanja i povećanje prolaznosti, Zajednica univerziteta Srbije, Beograd, 2002
- [3] Madžar Lj.: Uslovi i izgledi za izgradnju efikasnih regulatornih aranžmana, u Zborniku "Tranzicija i posle u regionu nekadašnje Jugoslavije", Miločer, 2008.
- [4] Nikolić R.: Akreditacija visokoškolskog obrazovanja u Srbiji, u Zborniku „Visoko obrazovanje Srbije u evropskom prostoru visokog obrazovanja“, Zajednica univerziteta Srbije, Beograd, 2002
- [5] Shrimplin V.: Quality Assurance in Higher Education: the UK model in teaching and research, University of Luton, May 2002
- [6] Spasić Ž., Juranić I. i drugi : Podizanje kvaliteta nastave i istraživanja, Zajednica univerziteta Srbije, Beograd, 2002
- [7] Čepujnoska V., Baumgartl B., Donevski B., Fried J.: Quality Assurance in Higher Education: From Analyses to improvement, Skoplje, May 2004.
- [8] Šećibović, R.; Jančićević, N.; Petković, G.: Strategija obrazovanja i ekonomska politika, Savjetovanje Ekonomska politika u 2006. godini, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006.
- [9] Wauters A., Lanares J.: University of Montenegro – Internal quality sistem, Universite de Lausanne, 2008